

P. 11.222

Nu se înapru-
mulă acasă.

RÂMNICU-VÂLCII

AN. XV 1944

MIHAI EMINESCU

22

Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu

Director : **LECA MORARIU**

Secretar : **Octavia Lupu - Morariu**

22

*11.691
1889*

Scaunul de Domnie,
Căruia, în 1871, I s'a închinat și Eminescu

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
CRĂȘUL PIATRA NEAMŢ

Abonamentul!

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : R-VÂLCII, B-DUL. TUDOR VLADIMIRESCU, 33

Tip. „Gutenberg“ R.-Vâlcea

05.8

E. unicolor

MIHAI EMINESCU

22

Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu

Director : **LECA MORARIU**

Secretar : Octavia Lupu - Morariu

22

Slavici pentru Eminescu ¹⁾

I.

În broșura sa de amintiri despre Eminescu, I. Slavici a uitat să reproducă un foileton important, tipărit în „Tribuna“ d'n Sibiu din 1892, N-rii 268 (1/13 Dec.) și 269 (2/14 Dec.) sub titlul *Pro amico. Un răspuns d-lui B. P. Hașdău.*

Întâmplarea literară care a dat naștere lui *Pro amico* nu ne privește²⁾ aici. Îl reproducem articolul fiindcă-l caracterizează pe Eminescu: Personalitate atât de bine fixată, încât, încă din timpul Vienei, nici-o influență străină nu-l putea modifica pe poetul nostru, nici în deprinderi mărunte, necum în esența sa.

Și acum scrie Slavici !

G. Bogdan-Duică

II.

Pro amico ³⁾

Un răspuns d-lui B. P. Hașdău

„Cu adevărat, deșertăciune sunt toate și viața e numai umbră și vis“.

Încep cu aceste vorbe luate din prohod și nici că puteam să încep altfel, când iau condeiul, ca să mă plâng de nedreptatea ce i se face lui M. Eminescu, care mie nu mi-a fost poet, [ci amic.

¹⁾ Contribuția de față (din eminescologia măestrului Gh. Bogdan-Duică, păstrată în mapa redacției noastre), se încheie cu articolul lui Bogdan-Duică, I. Slavici și M. Eminescu (1870) din Buletinul „Mihai Eminescu“ An. VI 1935, 1—3. — Nota Redacției „M. Em.“

²⁾ Dar totuși ne interesează ! — Nota Red. „M. Em.“

³⁾ „Tribuna“ Nr. 268.

Dl. Rudow, un German, care a învățat românește și cunoaște literatura română, dar n'a ajuns încă să cunoască și pe contemporanii săi Români, a scris și publicat o carte asupra literaturii române.

N'am citit cartea : nu pot, dar să mă pronunț asupra ei. Cunosc însă pe contemporanii mei români, n'am dar nevoie să mai cunosc și cartea, pentru ca să știu că „Trilogia“ reprodusă, — nu pot să-mi dau seama de ce —, și în foaia „Tribunei“, nu e îndreptată contra d-lui Rudow.

Dl. Lazăr Șăineanu, autorul primei cărți din „Trilogie“, e un om desigur foarte inteligent și foarte instruit, însă cu mult mai preocupat de propriile sale scrutări științifice decât ca să scrie, așa numai din dragoste cătră neamul românesc și din însuflețire pentru adevăr, și recenzii literare, pe cari noi Români nu putem să le recompensăm, cum ele ar fi recompensate, dacă autorul le-ar fi scris, bunăoară, în limba germană, care îi este, așa, cred, mai ușoară decât cea românească.

Dl. Ionescu Gion, autorul părții a doua, și-a făcut, ce-i drept reputațiunea de recenzent universal, care se pronunță cu aceeași competență și cu aceeași ușurință asupra tuturor materiilor. D-sa însă nu prea știe nemțeasca domnului Rudow : trebuie deci să fie la mijloc foarte puternice motive, pentruca un Gion să jec asupra sa nesuferita sarcină de a face recenzia unei cărți, pe care numai cu tâlmaci poate s'o înțeleagă.

Domnul B. P. Hașdău, în sfârșit ca om, ca literat și ca mentor e mult mai presus decât să între în discuțiuni literare cu oameni ca dl. Rudow.

Domnul Rudow însă, om fără de experiențe în materie de viață literară românească, a muncit, cum a știut, și-a dat silință să fie nepreocupat și a și fost, pe cât a putut, apoi a trimis o lucrare, așa zice D-sa, D-lui Iacob Negruzzi ca să o revază. Dl. Iacob Negruzzi nu e literat german, ci român și astfel foarte ocupat; dau deci cu socoteala că a avut foarte multă bunăvoință, dar nu destul timp, ca să revază lucrarea d-lui Rudow.

Adevărul e, că au rămas în cartea d-lui Rudow câteva inexactități, câteva adevăruri jignitoare pentru noi Români și câteva laude, poate *exagerate*, la adresa fruntașilor din „Junimea“.

E lucru fără îndoială regretabil, că au rămas, deoarece in-

tereful nostru național este, ca informațiunile ce li se dau străinilor despre literatură română să fie exacte și bine cumpănite.

Nu însă regrete de felul acesta l-au îndemnat pe dl. Hașdău să-i pună pe d-nii Șăineanu și Gion la muncă silnică, ci dorința de a pune la cale o nouă campanie literară contra „Juniștilor“, cu care *iar* e certat.

Cartea d-lui Rudow nu e dar pentru dl. Hașdău decât știutul ciomag pentru carul cu oale.

Așa-i trebuie d-lui Rudow !

Cine l-a pus să-și facă de lucru cu „frunțașii“ noștri literari, care se ceartă mereu, ei știu de ce, între dânșii, și iar se împacă, — tot ei știu de ce !? — Dar dl. Rudow e om tânăr și poate să tragă din această pățanie, cel puțin folosul unei bune învățături.

M. Eminescu e însă un om care a murit, și e chestiune de pietate să nu mai fie luat drept ciomag pentru un car de oale — și astfel sparte, — cel puțin așa zice Dl. Hașdău.

Lăudatu-l-au pe Eminescu mulți, de când a murit, defăimându-l, și mulți l-au defăimat laudându-l: asta e soarta lui, soarta comună tuturor aceluia, pe care D-zeu nu i-a lăsat să fie oameni de rând. Era la modă Eminescu, și mulți au fost care căutau să-și facă nume în lume scriind fie în bine, fie în rău despre dânșul, ceea ce le trecea prin minte și le venia la socoteală.

Dl. B. P. Hașdău însă, deși are o particulară slăbiciune pentru ceea ce Nemții numesc „Mittelmass“, e unul dintre cei de tot pușini, în tot cazul un om care știe ce va să zică durerea celor rămași în viață, știe că ori și care durere e sfântă, știe deci că despre oamenii de curând muriți nu se vorbește decât cu multă cumpătate.

Ori nu cumva Eminescu a fost în viața lui atât de părăsit încât, astăzi, câțiva ani după moartea lui, să nu mai fie în lumea aceasta nimeni care se simte greu rănit, când despre omul Eminescu se vorbește fără de cuvenitul cumpăt ?

N'a iubit el pe nimeni ? N'a fost el de nimeni iubit ? Nu e în lumea aceasta nimeni, care, murind el, a pierdut o parte mai mică ori mai mare din farmecul vieții, din dulceața ei ? Nu e nimeni care se înduioșează, când își aduce aminte de el ?

Nu vorbesc de durerea mea, care e numai a mea și numai mie are să-mi și rămână.

Sânt însă în aproape toate țările române mulți oameni, care l-au cunoscut și era peste putință să cunoști și să nu iubești pe acel om frumos și totdeauna răsător, care n'avea în el iubire de sine, nu cerea dela nimeni nimic, nu i se punea nimărui în cale, nu râvnia nici la bunuri, nici la onoruri lumești, visa în toate clipele vieții lui fericirea neamului și te fura cu vorba, ca să te poarte prin lumi mai frumoase decât cea văzută în aieveja. Era chiar în glasul lui un timbru atât de duos, încât nu se putea să-l fi auzit fără ca să dorești a și-l mai reaminti și din gura lui nici ocară nu putea să te mânănească. Deaceea și mai ales deaceea viața lui tristă și încă mai trista lui moarte a produs în societatea noastră o jale adâncă și persistentă.

O știe dl. B. P. Hașdău aceasta ?

Tocmai pentrucă o știe, tocmai profitând de jalea noastră d-sa vine să facă pe adversarij săi vinovați de soarta cea tristă a răposatului Eminescu.

N'a fost, nu e acest mort, plâns de noi, pentru dl Hașdău decât un fel de *corpus delicti*, o victimă a „Junimismului“, o dovadă despre nemernicia „mentorilor“ lui, care i-au înveninat sufletul, l-au omorît și-l mai jertfesc și acum după moarte.

Domnul B. P. Hașdău nu e nici măcar original, căci încă de mult zisese Eminescu :

Or să vie pe-a ta urmă, în convolu de'nmormântare
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare...
Iar de-asupra tuturora va vorbi vre-un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe ei
Sub a numelui tău umbră... *Iată tot ce te așteaptă.*

Domnul Hașdău ar fi trebuit să citeze aceste versuri, cum eu citez, după ce am citit cele scrise de domnul Ionescu Gion și de dl Hașdău, cece urmează mai departe în *Satira I*:

*Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă,
Neputând să te ajungă, crezi c'o vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s'o'ncerca s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare,
C'ai fost om cum sânt și dânsii... Măgulit e fiecare
Că n'ai fost mai mult ca dânsul.*

Domnul Hașdău exprimă acest adevăr prin vorbele : „mult-
pușinul ce i se cuvine cu dreptate“.

Dar toate acestea dl. B. P. Hașdău nu le face, pentrucă se simte măgulit de gândul, că Eminescu n'a fost „mai mult ca dănsul“, ci pentruca să măgulească și să ademenească pe „mititeii“, din mijlocul cărora atât de bine îi iese propria mărire la iveală.

Omul ⁴⁾, care a scris și publicat „*Sic cogito*“, nu poate, decât vorbind în zemflemea, să spună, că Eminescu a fost ceea ce a fost numai fiindcă a căzut pe mâinile „Junimii“.

Viața mea s'a început pentru mine în clipa nașterii și are să se sfârșească în clipa morții mele: existența mea este însă fără de început și fără de sfârșit, și viața nu e decât *o fază trecătoare din această veșnică existență*. Așa zice d-l Hașdău și așa ar zice, cred eu, toți oamenii, dacă și-ar da bine seamă despre ceea ce simt în inima lor.

Deoarece însă cei mai mulți n'au deprindere de a-și da seamă despre rostul propriei lor vieți, d-l Hașdău e foarte sigur, că va găsi mulți cititori, cari cred că d-sa vorbește serios, când zice: „*Voi l-ați îmbuibat cu pesimism, voi l-ați stricat, voi l-ați nenorocit!*“

Adevărul e, că d-l Hașdău, care a ajuns la cunoașterea marelui adevăr, râde ca odinioară augurii romani și își reamintește versul lui Eminescu:

Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?

Sânt în lumea aceasta o mulțime de oameni mai „mititeii“ din care puțin e de scos și care o știu și ei aceasta și de aceea caută să se pună bine cu câte un om mare, pentruca, în coada lui, să răzbească prin lume.

Aceștia sunt, se înțelege, supuși și ascultători, aceștia fac ori se căznesc, cel puțin, să facă ceea ce li se cere.

Noi însă, domnul Hașdău și eu, știm tot atât de bine ca mult certajii „mentori“ ai lui Eminescu, că nu putea nimeni în lume să aibă talismanul de a scoate din Eminescu vre-un asemenea om mititel.

Dacă adevărat e, că „*umbră și vis*“ e viața, o fază trecătoare din vecinica existență, rostul vieții nu e în împrejurările în care o petrecem, ci în ceea ce sântem prin noi înșine, în partea dăinuitoare a firii noastre, care este *a priori* și rămâne, precum zice apostolul Pavel, și după-ce moartea va fi curmat visul.

⁴⁾ Cu acest cuvânt „Omul“ începe Mr. 299 din „Tribuna“.

Secătura e secătură, tocmai fiindcă din ea nimic de scôs nu este și deaceea ni se pare potrivit cu împrejurările, în care se ivește; cu cât însă caracterul așa numit *inteligibil* e croit în dimensiuni mai mari, cu atât mai puțin atârnă caracterul *empiric* dela împrejurări, căci în lumea aceasta sânt toate și fiecare caută, vede și adună cece se potrivește cu firea lui⁵⁾.

Ioan Slavici

Idei din manuscriptele Eminescu 1)

(Continuare — vezi „Mihai Eminescu“ XIV 1943, 1-2)

La concepțiunea *rolului* alungați idea artei și gândiți-vă în locul personajului ce-l reprezentați.

*

Trecutul îi marmură, prezentul îi Dumnezeu, viitorul îi umbră.
(Variantă : Trecutul, o feerie'nmărmurită).

*

Și eu pun destinul acestei lumi într'o *inimă de om*.

*

Orunde-i vedea că nu ese fum dela bucătărie, să știi ca șeade un *boer*; ei mănâncă dela Hugues.²⁾

⁵⁾ Urmează finalul publicat în „Mihai Eminescu“, 1935 pg. 1-3 „(D-I Hașdău e unul dintre oamenii...“ — până la „drept un mare merit“) — Nota red. „M. Em.“

¹⁾ Culese de maestrul G. Bogdan-Duică.

²⁾ Hotelul *Hugues* îl descrie Ulysse de Marsillac, prof. univ., în *Guide du voyageur à Bucarest 1877*, 23: „Le premier de tous par la date et réputation — réputation méritée — c'est l'*Hôtel Hugues*. Situé sur la place du théâtre, au centre de la ville, à deux pas du palais princier, des principaux ministères, des promenades les plus fréquentées (sauf la Chaussée), du musée, et des principaux hôtels consulaires, ayant à sa porte une station de fiacres et d'omnibus, l'*Hôtel Hugues* offre aux voyageurs 40 chambres, dont plusieurs donnant sur la place même du théâtre... Au rez-de-chaussée de l'hôtel, se trouve le *restaurant*. Pendant l'hiver, on dîne dans une très-jolie salle éclairée au gaz et s'ouvrant dans toute sa largeur sur la place du théâtre. Pendant l'été, on dîne dans un jardin, petit, mais très frais et très agréable. Le fondateur de l'hôtel, qui lui a donné son nom, M. Donat Hugues, et le propriétaire actuel M. Edmond Bourgeois, sont des Français... La cuisine est très-bonne. — Pe-acolo nu va fi umblat des prolețarul Eminescu! După Nichi Xenopol, umbla doar numai când căuta pe vre-un boier de-ai *Timpulul*. — G. B. D.

Vocea lui Dumnezeu este vocea poporului; și fiindcă chipul lui Dumnezeu este chipul poporului, dau înțeles glasului poporului, sunt eu (un geniu) vocea lui Dumnezeu.

(Msul. 2255, foaia 205)

*

Fiecare băiat ud după urechi, care-a învățat două buchii la Nemți ori la Francezi, fiecare om dela noi, ce-a venit cu cultură streină, se crede îndreptățit, ba chiar dator de-a da lecțiuni poporului și de-a ști toate celea mai bine decât dânsul. Băeți fără de simțire, care imită fără de înțelegere pe *Schiller*, pe *Paul Heyse* ș. a. vor învăța pe poporul nostru cum să simtă. Am auzit singur, cu urechile mele, pe un exemplar de secătură zicând: că poporul nostru trebuie să'nvețe a simți, căci n'o știe. După care teorie simțirea se'nvață? — *Filologii* vor să știe mai bine limba decât totalitatea poporului, căci în scrierile lor nu se vede cum limba este obiectiv — ci cum ar trebui să fie după înalta înțelepciune a lor. Din fericire pentru limbă, care rămâne cum vedeți, D(um)nelor divergează așa de mult în păreri încât oamenii chiar din această divergență pot învăța — ce *adevărurile sunt* părerile Dumnelor.

Ideile a priori.

Pe de (o) parte — nepăsare; pe de alta idei a priori.

(Tot Ms. 2:55, f. 395 v.; de pela an.^o) 1870, Viena)

Eminescu

Eminescu cuceritorul

I.

Printre musafirii de voie-de-nevoie ai Râmnicului de astăzi s'a perindat și *distinsul*¹⁾ cercetător istoric P. N. Panaitescu, tot atât de distins deținător de amintiri eminescene.

Iar, în mărturiile d-lui P. N. P., ne ispetește să subliniem,

¹⁾ Dar foaia 205 din acelaș Ms. 2255, cu *Hugues*, evident de mult mai târziu. — Nota red. „M. Em.”

²⁾ *Distins*, fiindcă d. p. în studiul d-sale *Răbojul în istoria Transilvaniei*, București 1939 ca și'n comunicarea d-sale dela „*Institutul Arboreasa*” (25 Oct. 1914 la Râmnicu-Vâlci) *Un răboj enigmatic*, s'a dovedit un descifrător al trecutului nostru din *Arhiva vie a poporului*, cum ar zice Al. P. Arbore, în asentimentul lui Wilhem Weber și — al lui Eminescu.

mai ales, că Eminescu, fără de concursul oficialității (al catedrei, al profesorului) ajunsese la suverana-i dominație pe care trebuia să i-o cucerească minunea operei sale.

Din spusele d-lui P. N. P. așadar, noi am reținut relatări ca cele următoare.

L. M.

II.

De unde până unde, pela 1883, elevii *Institutelor din Iași* erau stăpâniți de-un entuziasm înverșunat pentru poeziile lui Eminescu. Mai fiecare ins și-l avea pe Eminescul său (proaspăta ediție Socec) în buzunar sau sub perină. Nu era cotlon de casă și nu era colț de curte care să nu răsune de recitatul cutărilor versuri din Eminescu. Ba era câte unul care declama pe de-a rostul câte-o *Satiră* întregă-întreguță. Favorita era cea cu Mircea și cu Baiazid, al cărei dialog putea deveni atât de viu și atât de violent, încât interlocutorii lui se pomeniau gata încăierați și numai intervenția camarazilor, cu forța, izbutia să-i despartă.

Și aceasta nu că profesorul de română l-ar fi revelat pe Eminescu, ori l-ar fi cel puțin recomandat. Nu! Dimpotrivă! Arune Densușianu, eminent profesor de altfel, o vorbă nu sufla despre Eminescu! Andrei Mureșianu, cu *Deșteaptă-te, Române*, era alfa și omega lui.

Peste știrea și voința profesorului specialist, băieții continuau însă să se eminesceze. Chiar și'n inevitabilele lor apostrofe cotidiene: „Măi tu ești urmașul Romei? Idiotule?“ Sau: „I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni“. Până ce, într'o bună zi, unanim-simpatizatul profesor de pian (pianul era facultativ) Gheorghe Scheletti surprinse o busculadă a lui „Mircea“ cu „Baiazid“. Lămurit asupra cauzei, profesorul Scheletti zise: — Ia dați-mi și mie un Eminescu de-al vostru! — Douăzeci de exemplare de *Poezii*-Eminescu zvâcniră atunci afară din rantiile elevilor...

— Mă! Ar fi bun de pus în muzică — făcu Scheletti, după-ce-l foileță puțin, volumul. — Văd c'aveți destule exemplare. Unul îl iau eu. —

Peste două săptămâni, profesorul Sch. restituia exemplarul luat, iar câțva timp în urmă, Gavril Muzicescu, profesor de cântare la Institutele Unite (muzica vocală era obligatorie) prezenta elevilor proaspăta compoziție *Ce te legeni, codrule?* de Gh. Scheletti,

aranjată pentru cor pe trei sau patru voci de G. Muzicescu. Cu cât fior, cu câte licăriri în ochi, fu învățată această nouă piesă!

La serbarea de fine de an apoi auditoriul, cu adevărat select, asistând la împărțirea premiilor, fu vrăjit (*prima dată!*) de legănarea codrului lui Eminescu în fericita inspirație a lui Gh. Scheletti. Serbare care devenise adevărată închinare adusă geniului lui Eminescu.

(Deci: P. N. Panaitescu)

Multe și mărunte...

Celebritatea lui „Bal-Mabil”. — din... *Scrisoarea III*:
 Vesteiți fără de vreme, dar cu crieri de copil,
 Drept științ' având în minte vre un vals din Bal-Mabil
 — ni-i vădită și'n *Pomare*-a lui H. Heine:

*Zweimal in der Woche zeigt sie
 Öffentlich sich ihrem Volke
 In dem Garten Mabil, tanzt
 Dort den Cancan, auch die Polke.*

L. M.

Poșta Redacției. — D-rei L. T. — Toată concluzia șubredă Pasagiul din Ediția-Eminescu, Iași 1913, 653: „Care mi-ar putea reda timpul și muza (!) pierdută” (în originalul lui Eminescu: „welche mir Zeit u. Musse wiedergeben könnte”), trebuie rectificat, cum a arătat I. E. Torouțiu (*Studii și documente literare* vol. IV pag. XXXI, cu: „care mi-ar putea da timp și răgaz”).

Eminescu și — simplă maghiaromanie!

Dacă la 1895 a putut apărea în Transilvania un studiu despre Eminescu, datorit profesorului Szöcs Géza din Sibiu, în care apropierea lui Eminescu de marii gânditori ai lumii era socotită foarte riscantă, aproape nepermisă, nu trebuie să ne mirăm prea mult. Lumina răspândită de Eminescu era prea orbitoare, mai ales pentru cei ce aveau multiple motive să nege geniul român...

Câțiva ani după Unire, între Români și Maghiarii transilvăneni începu o epocă de apropiere și pe teren literar. Acesteia îi datorăm o serie de traduceri din românește în maghiară și invers: rod al tendinței de reciprocă înțelegere și apreciere.

Tălmăcirile în românește sunt mărturii ale spiritului care i-a animat pe cei ce-au colaborat *sincer* la opera de reconciliere culturală. ■

Cine deci și-ar fi putut închipui că 'n această atmosferă, la 1923, să se retipărească, la Sf. Gheorghe, acelaș „studiu“ al lui Szöcs Géza, din 1895 ?

* * *

Alt eseu, asupra poetului maghiar A. Petöfi, apărut în 1934, la Miercurea Ciucului și datorit profesorului Veégh Sándor, reeditează — spre surprinderea noastră, care credeam într'o schimbare de atitudine — mare parte din concluziile la care ajunsese Szöcs Géza !

Nu există nimic ce ne-ar îndreptăți, opinează V. Sándor, să-l alăturăm într'o paralelă pe Eminescu de Petöfi, nici chiar poeziile în care gășim idei și motive comune, fiindcă Petöfi plutește sus de tot, falnic ca un vultur de stâncă, pe când Eminescu, descriind micile mizerii, se tânguiește asupra nevoilor pământești, aflându-și alinare în dorul său de Nirvană. Eminescu se aprinde și el de ideea libertății, de idealurile omenirii, dar nimic nu-i îngăduie să aibă acelaș rol, să însuflețească și să lupie pentru ideile sale, așa cum a făcut-o Petöfi.

E 'n afară de orice discuție, conchide V. S., că Petöfi dă dovadă de caracteristicile genialității, pe care foarte rar le gășim chiar în literatura universală, câtă vreme *talentul* (pentru a doua oră) lui Eminescu arată o dezvoltare progresivă, lentă, curmată tocmai în momentul când a ajuns să dea cele mai frumoase rezultate.

* * *

Pentru a ilustra lipsa de receptivitate critică, voită sau fără voie, în orice caz regretabilă, relevăm aceste studii din care geniul lui Eminescu ar ieși scăzut. Sapienți sat...

Grigorie Rațiu

E m i n e s c u

Continuare ¹⁾

Un cerc și mai restrâns de intimitate prietenească îl forma trinitatea nedespărțită Eminescu, Creangă și Pompiliu. Ceea ce i-a întrunit pe aceștia trei a fost cu deosebire admirația și dragostea pentru spiritul și limba literaturii populare, pentru caracterul și obiceiurile țărănimii. Creangă cu snoavele și glumele lui țărănești era sufletul acestei treimi. Locul lor obișnuit de întâlnire și petrecere era bojdeuca lui Creangă din mahalaua Țăcăului, unde ceasuri și, de multe ori, nopți întregi stăteau de vorbă desfătându-se de umorul lui Creangă.

Un și mai intim „cerc“ de prietenie al lui Eminescu îl forma Pompiliu singur, cu care Em. mult timp a locuit în aceeași casă și a mâncat la acelaș restaurant, ținut tot de-un Ardelean, un Ungur românizat, cu numele Ballo. Eminescu prefera până și mâncările ardelenesti.

Pompiliu era un om cumpătat și chibzuit în cele materiale, astfel că dânsul se îngrija în cele materiale și de Eminescu care, în această privință, era ca păsările ceriului, trăitoare din cântec și din grăunțele ce întâmplător le cad în cale. Mult a suferit Em. materialicește și, dacă n'a suferit și mai mult, acestea se datorește prietenului său Pompiliu.

Indeosebi în timpul boalei lui Em. (1883—1889) Pompiliu a fost un adevărat inger păzitor pentru Eminescu. El, Pompiliu, făcea lunar colecta de bani printre membrii „Junimii“ pentru Sanatorul din Döbling lângă Viena, apoi călătoria de distracție prin Italia și întreținerea la Iași. Pomp. l-a însoțit pe Em. la Botoșani, la sora lui Henrieta și a supravegheat cura sistematică pe care a făcut-o acolo. În timpul când, la Iași, boala lui Em. se agravase din nou și iresponsabil cum era, Em. făcea la rele și stricăciuni, Pomp. a stat tot timpul în aceeași casă cu el, supraveghindu-l deaproape și stăpânindu-l ca pe-un copil. Din dragoste instinctivă, în acel timp Emin. nu asculta de nimeni decât de Pompiliu. Cu lacrimi în ochi îmi povestea Pomp.

¹⁾ Vezi Buletinul „Mihai Eminescu“ An. XIV 1943, 12—14.

adeseori, cum, în două rânduri, pentru a-l stăpâni, a fost silit să-l trântescă pe pat și să-i dea câțiva pumni, iar Em., simțind că Pomp. e mai tare decât el, se ruga plângând: „Nu mă bate, că nu mai fac!“

Cu multă amărăciune îmi spunea Pomp. că membrii mai săraci ai *Junimii*, Caracuda, contribuiau mai mult și mai regulat la lista de subscripție pentru Em., decât unii dintre cei bogați. Dela unul, poet și el, și de cinci ori milionar, numai cu ceartă putea scoate mica contribuție lunară la care se obligase. Nu mă lasă inima să-i spun numele, spre rușinea poeziei și plutocrației române, mai ales că și el e de mult mort.

Tot în timpul boalei, când era ceva mai bine și mai liniștit, Pompiliu și Burlă l-au trimes pe Em. pe cheltuiala lor la Odesa, ca să facă o cură de nămol de 6 săptămâni, cură care, cel puțin vremelnic, i-a folosit. De altfel, de câte ori Em., în timpul boalei, n'avea nici-un ajutor, se'nțelegea de sine că Pompiliu, pe cheltuiala sa și cu osteneala sa, trebuia să-i poarte de grijă, ca și cum i-ar fi fost frate adevărat.

Se zice că, pentru a da naștere unui mare poet, cum a fost Eminescu, se cer două condiții: geniu puternic din naștere și cultură vastă, câștigată prin muncă încordată de-o viață de om. Cred însă că trebuie să mai adăogăm a treia condiție: un public cetitor exigent. După cum pentru meșteșugarul ciubotar sau croitor o condiție esențială de perfecționare e rafinarea mușteriilor cari le cer marfă tot mai perfectă, tot astfel o condiție esențială de perfecționare pentru artist e rafinarea publicului cetitor care cere hrană sufletească de gust și substanțială. De aceea progresul literaturii merge mână'n mână cu progresul în cultură al publicului cetitor. Scriitorii perfecționează cultura publicului și publicul pe scriitori.

Scrisul lui Eminescu, pân a nu intra în „Junimea“,²⁾ adecă dinainte de 1870, e — relativ — atât de adolescent, încât nici nu-ți vine să crezi că-i de acelaș Eminescu care crează apoi *Scrisorile* și *Luceafărul*. De'ndată ce se mută la Iași și intră în „Junimea“, Em. se'nalță brusc la șapte ceruri³⁾ față de ce fu-

²⁾ Cf germanul: *bis in den siebenten Himmel!* — Nota red. „M. Em.“

sese înainte cu un an. Apoi, an de an, până la 1883, face progrese atât de mari și de vădite, încât se poate zice despre el ca despre Făt-frumos din poveste: că crește'ntr'o zi ca'n două, și'ntr'un an ca'n nouă.

Progrese datorite, firește, și progreselor sale în cultură și'n experiența condeiului, dar, în cea mai mare măsură, datorite și, observațiilor critice din „Junimea“ unde critica era pe cât de prietenească pe atâta de necruțătoare. Spirite critice ca Maiorescu, Lambrior, Caragiale, Pogor și atâția alții au fost pentru Eminescu un stimul incalculabil. În „Junimea“ Em. își cetia sorișul oficial și cam de silă. Modest, cum era, primia observațiile făcea îndreptările, deși nu totdeauna din convingere și bucuros. În adevăr, îndreptarea făcută de-un critic e, prea adese, cum ar altoi cineva o creangă selbatecă cu un vreasc dintr'un pom uscat și nu cu o mlădiță verde și mustoasă dintr'un pom viu și plin de sevă. Criticii fac, obișnuit, îmbunătățiri rele. Iar critica de real folos n'o poate face decât un cetitor sau critic și dânsul real talent.

Acest neîndurător critic al lui Em., și dânsul real-talent, a fost prietenul său credincios Miron Pompiliu, singurul ins, căruia Em. îi cetia poeziile sale înainte de a le ceti în „Junimea“, singurul, cu care discuta și se certa asupra scrierilor sale, pe care însă îl asculta cu dragă inimă când avea dreptate. Multe, foarte multe din îndreptările făcute de Em. în manuscrisele sale, se datoresc discuțiilor și certelor intime cu Pompiliu, lucru știut acesta de prietenii lor comuni din „Junimea“.

Pompiliu era un cetitor pătimaș de literatură și poezie, dar de un gust foarte fin și rafinat peste măsură. Dânsul zicea că nu-i nici o rușine de-a nu scrie; a scrie însă mediocru sau prost e nu numai o mare neobrăzare, ci și o crimă estetică și-un mare rău pentru literatură. În artă, mai bine nimic decât mediocru. Și un cât de mic defect într'o operă de artă cât de perfectă, Pomp. o asemăna cu un buboi purulent, spart într'un obraz rumen de față mare. Pe cât de mult ținea Pompiliu la adâncime de gândire și forță de expresie în poezie, — și mai mult ținea însă la claritate, legătură logică și simplitate. Culmea artei e simplitatea — zicea el. Numai prostia are oroare de simplu, ca și cânele turbat de apă rece.

Intimii lui Eminescu știu că poeziile lui Em. ieșiau, din prima turnare, profunde, adânc-filosofice, vibrante ca sentiment, dar adeseori obscure, neclare ca formă și fără legătură logică între idei, încât erau greu de înțeles. Pompiliu îi făcea scandal pentru asemenea obscurități și salturi logice, zicând că poezia trebuie să lunece repede prin cap la inimă, fiindcă, dacă se oprește prea mult la cap, ajunge rece la inimă și nu mai valorează nimic, neajungându-și scopul de-a ne emoționa. Și iarăși scandal îi făcea Pomp. pentru prea marea încărcare a stilului cu figuri poetice, pentru exagerațiile³⁾ romantice de fantazie, cu un cuvânt pentru lipsa simplității, de dragul căreia îl tachina cu orcarea cânelui turbat de apă rece. Din această cauză, intimii lor — Burlă, Bodnărescu și Creangă — îl porecliau pe Pompiliu *Sancho Pansa al lui Eminache*.

Poeziile cele mai perfecte ale lui Em., acele pe cari, după discuții și certe cu Pomp., Eminescu le-a dat și la gealau, adecă le a supus unei corecturi minuțioase, tocmai prin claritate, legătură logică și simplitate lapidară de stil se înalță față de cele lucrate numai din topor. Cât a contribuit Pompiliu la această geluire e un secret pe care amândoi l-au dus cu ei în pământ.

(Va urma)

✠ Ion Paul

NU UITAȚI ABONAMENTUL!

³⁾ Totuși, considerând acerba autocritică a lui Eminescu, aceea care putea fiși în strigătul:

*Ah! atunci ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul? —*

sau fulgerând cu gândul chiar și pela drastica confesiune a lui Eminescu:

*Când adânc știam tot graiul dela Tisa pân la Nistru
Tot măgarul sta să-mi taie mutră gravă de magistru —*

nu te poți emancipa de impresia că ardeleanomanul elan al lui Ion Paul din această conferință ardeleană lunecă pe panta exagerațiilor...—Red. „M. Em“.

Multe și mărunte...

Expasiunea—Eminescu. — Fie chiar negativă, — pentru a ilustra cât de târzeliu „Icoana stelei ce-a murit, încet pe cer se suie“! În N-rul. 195 din „Tribuna“ 1890: „Eminescu a fost un mare geniu, dar adâncă sa cugetare, fantazia lui colosală n'a străbătut în masele poporului, precum a străbătut dulcea limbă, doinele, baladele, legendele și cântecul patriotic al lui Vasile Alecsandri“ (după Ion Breazu în *Dacoromania* VIII 50)!

Eminescu-Schopenhauer. — Ion Breazu (în *Dacoromania* VIII 53) despre conferința lui *Vasile Goldiș* („atunci profesor la Caransebeș“), *Pesimismul în poeziile lui Eminescu*, apărută în „Tribuna“ VI Nr. 257-260: „Prin gândirea ei strânsă, prin metoda taineană, aplicată cu pricepere operei poetului, prin explicația filosofic-istorică a pesimismului lui și indicarea legăturilor lui precise cu filosofia lui Schopenhauer, avem de a face mai mult decât cu o conferință: cu un studiu, care merită un loc de seamă în bibliografia eminesceană“.

Eminescu la Blaj. — „Prețioase amintiri“ ale Blăjenilor despre trecerea lui Eminescu pela Blaj, în articolul: Aurel (= Aurel C. Domșa) *Luna la Eminescu* (de altfel simplă statistică a lunii în poezia lui Eminescu) din „Tribuna“ VII Nr. 98 (după I. Breazu în *Dacoromania* VIII 53-54).

Bogdan-Duică despre sinistrul Grama — E vorba de „satira usturătoare“, evidentă a lui G. Bogdan-Duică (semnată *Alfa* în „Tribuna“ X Nr. 7-8). *Când nu aveam ce face ori ceva despre șoareci*, în care pamfletul lui Grama e calificat drept o „murdărire a unui spirit dumnezeesc“ (după I. Breazu în *Dacoromania* VIII 55).

Al. Lupu

I. Codru Drăgușanul glăsuind ca.. Eminescu.—Fenomenalul I. Codru-Drăgușanul, acela care, de repetate¹⁾ ori face uz și de pregnantă rezonanță *Christ* (predestinată rimă la: *trist!*) zicea: „acum s'au îndatinat boierii avuți a-și trimite feciorii la Academie în Franția, de unde cei mai mulți se întorc după doi-trei ani îmbrăcați în moda cea mai nouă, cu datini scâlciate și moravuri desfrânate din societatea cea mai degradată pariziană; apoi toate acestea le transportă în saloanele de frunte bucureștene (*Peregrinulu Transilvanu* 56).

Altă remarcabilă coincidență, — între acelaș Drăgușan și prietenul Eminescu, Creangă: „N'ai auzit că unul ci-că s'a dus bou la Paris, unde-o fi acolo, și a venit vacă?“ (*Amintiri din copilărie I*, ediția Kirileanu 185) — și: „Și eu îmi voi deschide ochii, ca să pot (i)storisi multe la reîntoarcere

¹⁾ Vezi *Peregrinulu Transilvanu*, Sibiu 1895, 42, 158, 161 și 180. — Nu putem cita după netrebnia ediției a Drăgușanului, leșit din superficialul diletantism (cf. „Făt-frumos“ 1944, 83-87), al lui Șerban Cioculescu.

și să nu pațca oarecare coconăș, ce fusese înăntu până la Paris, iară întorcându-se începu a-și arăta mirarea cum acolo luna era altmîntre ca aici. Aceasta făcu pre tată-său a-i zice: — Dragul tatei, te-am trâmîs bou și mi-ai venit vacă“ — (*Peregr. Trans.* 30).

Din laboratorul-Eminescu. — Mania terminațiunii -e, în loc de -i, la genitiv-dativul singular și la pluralul substantivelor și adjectivelor feminine, atât de frecventă la Eminescu (vezi „Mihai Eminescu“ An. IX 1938, 22-25 și An. XIV 1943, 6) „e motivată“ nu numai „prin manierismul epocii sale“ (cum ziceam noi), ci și prin epoca ante-Eminescu; cf. d. p. Gh. Asachi, *Fabule*, Iași 1844: „Spre a-și strânge — apoi puterile | S'aruncă între stânce | Și'n-deasă-a sale apele | În maluri mai adânce (66). Și: „In adâncul unei stânce“ (116).

Tehnica rimei polisintetice (*Tisa — plânsu-mi-s'a*; *Corregio — înțelegi-o*) Eminescu nu trebuia să și-o împrumute dela cutare poet german (Doamne-păzește chiar Heine: *Romantik — Uhland, Tieck; empfand es — Vaterlandes; Konflikt um — pictum* toate în *Deutschland ein Wintermärchen*), având-o de-a gata în românește; d. p. la Asachi, *Fabule* 1844: „Cu acestea aspre zise: — Broaște hâde, *pare-vi-se* | Că eu...“ (57); „Iată pentru *randevù* | I dă-actrița-un *bilé-du*“ (90); „Dar un Grec, trecând, i *zisă*: | — Filosoafe, *pare-țt-să* | Că...“ (130); sau chiar în folclorul nostru: „Pășărică *nu e*, pe araci *se sue*, albă e, picioare n'are“ (*Fasola*) cf. „Șezătoarea“ vol. IV 1897, 111 — așadar, exact ca'n meditația *La steaua* :

*Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se sue:
Era pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem și nu e.*

Eminescu și N. Gane. — Dar în sfârșit (vezi Bulet. „Mihai Eminescu“ An. III 1932, 152), s'o auzim reala părere a lui Eminescu asupra meritului năvălîst Nicu Gane (în Bulet. „Mihai Eminescu“ An. VIII 1937, 12): „Ceea ce face meritul scrierilor unui Slavici, Creangă, Nicu Gane, nu este numai talentul autorilor, concepția lor curat românească, ci și împrejurarea că într'un mediu pe deplin stricat, cum e pătura superpusă de plebe din România, în mijlocul unei corupții care împreunează în ea viciile orientului turcesc cu ale occidentului, și-au păstrat sănătatea sufletească, reflectă tineretea etnică, curăția de moravuri, seninul neamului românesc“.

Leca Morariu

Eminescu în muzică. — Continuându-ne răbojul (vezi „Făt-frumos“ XIV 1939, 158 — 159 și „Mihai Eminescu“ XIV 1943, 15), mai semnalăm că între manuscrisele, marelui Eusebiu Mandicevski (1857-1929) se află¹⁾: 1). *Ce te legeni, codrule?* Cor bărbătesc de trei voci (tenor, bariton, bas); și 2). *Valurile, vânturile* pentru sopran, alt și pian.

O. L.-M.

¹⁾ Acum în posesiunea redacției „Mihai Eminescu“.

C U P R I N S U L :

Articole

- G. Bogdan-Duică *Slavici pentru Eminescu*
Slavici *Pro amico (răspuns lui B. P. Hașdău)*
Eminescu *Crâmpete (inedite) — urmare*
Leca Morariu
și P. N. Panaitescu *Eminescu cuceritorul*
Grigorie Rațiu *Eminescu și — simplă maghiaromanie !*
Ion Paul *Eminescu (urmare)*

Multe și mărunte...

- Al. Lupu *Expansiunea-Eminescu; Eminescu-Schopenhauer; Eminescu la Blaj; Bogdan-Duică despre sinistrul Grama*
Leca Morariu *I. Codru Drăgușanul glăsuind ca... Eminescu; Din laboratorul-Eminescu; Eminescu și N. Gane; Celebritatea lui „Bal-Mabil”*
Octavia Lupu-Morariu *Eminescu în muzică*
Red. „Mihai Eminescu” *Poșta redacției*

Ilustrație

Mormântul lui Ștefan cel Mare

Prețul Lei 100

G. Sini

G. T. Kirileanu

Pitra-Neamt

St. Stefan c. Mare 25
7